

BİR OSMANLI-KÜRT AYDINI |

**MALATYALI
BEDRİ**

*Kalbimde hicranı birbirine düğümlenmiş müthiş bir çuban var,
büyük bir endişe-i emelle beklediğim Rum ili harbini kaybettim.*

Yalnız onu değil:

*Geçmişimizi zafer haberleriyle inleyen Şark'ta beraber gitti.
Artık hicab perdesi altında utanıyorum*

M. Bedri*

MURAT ISSI

GİRİŞ

Bedri Bey, II. Meşrutiyet dönemi matbuat tarihinde önemli bir yere sahip olmasına rağmen, az bilinen, yazıları pek gün ışığına çıkmayan ancak dönemin Kürt neşriyatında önemli bir yer edinmiş yazarlardan biridir.

Yaşamının bilinen dönemi, II. Meşrutiyet'in ilk yıllarında sadece gazetelerde yazdığı yazılardan öğrenilmektedir. Yazılarında; "Bedri", "M. Bedri", "Malatyalı Bedri" imzalarını kullanmakla birlikte, doğrudan resmi kurumlarla yazışmalarında ise "Mühendis Bedri" imzasını kullanmıştır.

Malatyalı Bedri Bey hakkında bugüne kadar ciddi bir araştırma yapılmamıştır. İsmi belirlendiği bazı yazılar dışında hakkında akademik bir araştırma yapılmamıştır. Bu çalışmada amacımız; Malatyalı Bedri'nin yaşamına ilişkin bir takım yeni bilgiler vererek ulaşabildiğimiz makalelerinin fihristini sunmak ve Malatyalı Bedri'nin daha önce bilinmeyen bir risalesini tanıtmaktır.

YAŞAMI

Asıl adı Mahmud Bedri olan Malatyalı Bedri'nin yaşamına ilişkin, bugüne kadar gün ışığına çıkmamış en detaylı bilgiler; Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde DH. SAİD. 177/97 Sicill-i ahval olarak arşivlenen belgede bulunmaktadır.²

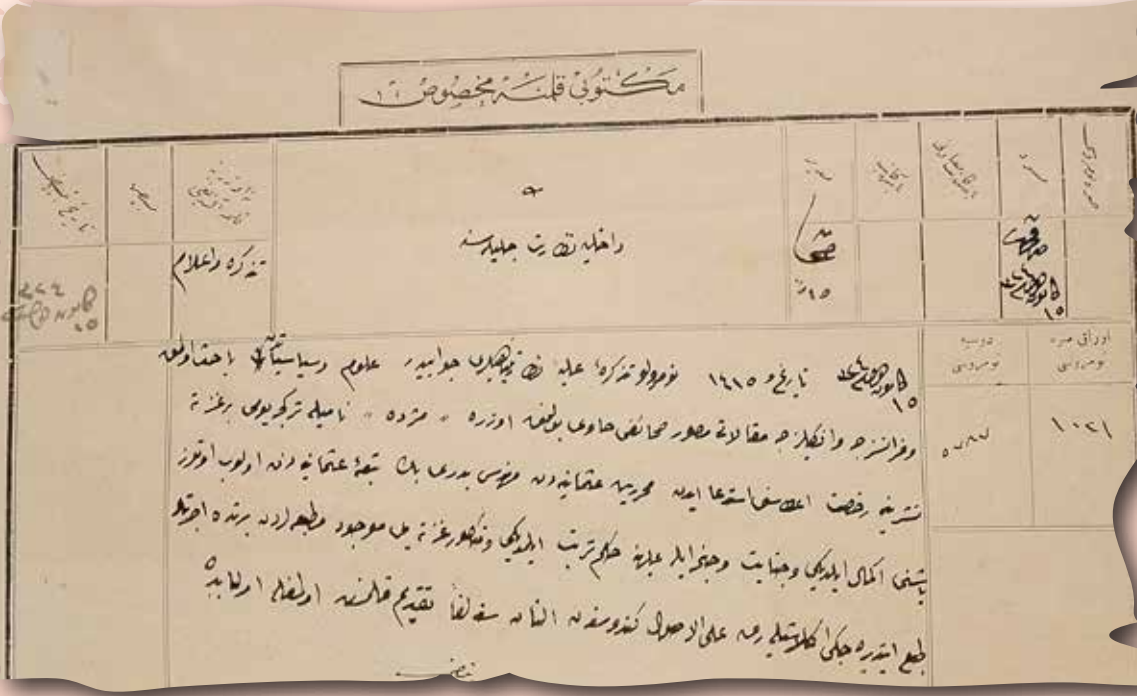
Bu belgenin günümüz Türkçesine tercümesi şöyledir:

"Mahmud Bedri Bey. Malatya eşrafından Ali Rıza Efendi'nin oğludur.

Hicri 1293, miladi 1877 senesinde Malatya'da dünyaya gelmiştir. Hekimhan rüşdiye-i askeriyesini ve daha sonra sırasıyla Kuleli İdadisi'yle Mekteb-i Harbiye'ye girerek öğrenimini tamamlamış ve girerek 1901-02 senelerinde 6449 nolu diploma ile teğmenliğe yükselmiştir. 'Veliahd veya Mahkeme-i İstikbal' nam kitaplarının ve 'Müjde' ismindeki gazetenin yazarıdır.

Orduda çalışırken, bir ihbar neticesinde Kıbrıs adasına siyasi mahkum (esbab-ı siyasiye atfıyla) sıfatıyla sürgün edilmiş ama dokuz ay sonra Mısır'a firar etmiştir. Daha sonra fenniyenin mühendisliklerinde bil istihdam taksim-i arazi ve tarik-i Türkiye [tapu kadastro] kısmından şehadetname almıştır. **Türkçe yazı yazıp ve Arapça, Farsça, Ermenice, Fransızca, Almanca ve İngilizce lisanlarına aşinadır.**

Meşrutiyet'in ilanından sonra İstanbul'a gelecek 16 Ağustos 1909 tarihinde bin beş yüz kuruş maaşla Emniyet-i Umumiye İstihbarat bölümüne tayin edilmiş 15 Mart 1910'da bu bölümün lağvedilmesinden ötürü açıkta kalmıştır. 14 Ağustos 1910 tarihinde İstanbul Belediyesi Heyet-i Fenniye müdürlüğü üçüncü şubesine müdür yardımcısı olarak atanmıştır.

Emniyet'teki ve Belediye'deki duruşundan ötürü maaşı artırılmış ve Meşrutiyet öncesi muvafık olduğu teğmenlik rütbesi kendisine geri verilmiştir. 14 Nisan 1912 senesinde Belediye sermühendiliğine tayin edilmiştir.”

Malatyalı Mahmud Bedri, hem mühendislik hem de askerlik yapmıştır. 14 Eylül 1908'de yüzbaşı rütbesine sahip olduğunu görüyoruz.³ Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Meşrutiyet öncesi mühendis yetiştiren, mezunlarının askeri rütbeye tabi oldukları okul, Hendesi-i Mülkiye Mektebi⁴ olmasına rağmen, Bedri bu okuldan mezun değildir.⁵ Dolayısıyla Kıbrıs'tan firar edip Mısır'da mühendislik diplomasını aldığı bu bağlamda doğruluk kazanmaktadır.

II. Abdülhamid döneminde orduda görevliyken siyasi faaliyetler yürüttüğü açıkça görülmektedir. İttihad ve Terakki üyesi olan Malatyalı Mahmud Bedri, 1908 Devrimi'nden sonra yurda dönüş yapmış ve askerlikten ayrılarak⁶ sivil hayata geçmiştir.⁷ Gelir gelmez matbu'at dünyasına girmiş, ardından da 16.08.1909 tarihinde Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne bağlı yeni oluşturulan İstihbarat Dairesi İstihbarat memurluğuna 1500 kuruş maaşla tayin edilmiştir.⁸ İstanbul dışında ayrıca Bursa'da çalışmıştır.⁹ İstihbarat Dairesi'nde yaklaşık altı ay çalıştıktan sonra 15 Mart 1910 tarihinden itibaren işsiz kalmış ve 14 Ağustos 1910'da İstanbul Belediyesi Fen İşleri üçüncü şubesi müdür muavinliğine tayin

olmuştur. 14 Nisan 1912'de ise İstanbul belediyesi başmühendisliğine tayin edilmiştir.

Belgelerin gösterdiği kadarıyla teknik/ilmi bilgisiyle aynı zamanda Nafia Nezareti'ne (Bâyındırlık Bakanlığı) de yardımcı olmuştur. Bu konuda en çarpıcı örnek "İstanbul Nirengi Mühendisi" olarak anılması ve Isparta-Burdur depreminden sonra afetzedeye mesken ve evlerinin inşa ve tamiri için 'Malatyalı Mühendis Bedri'nin görevlendirilmiş olmasıdır.¹⁰ Bu göreviyle ilgili Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde, 5-17 Aralık 1914 tarihleri arasındaki yazışmalar göze çarpmaktadır.¹¹

1920 tarihli bir telgraf bize Malatyalı Mahmud Bedri'nin bulunduğu yer ve ulaştığı fikri düzey hakkında bilgi vermektedir. Bahsi geçen telgrafi olduğu gibi sunuyoruz:

"Ankara Kumandanlığı'na (24 Temmuz 1920). İhtiyat Binbaşı vesikasıyla İstanbul'dan kaçarak gelip Batı Cephesi Kumandanı Ali Fuat Paşa Hazretleri tarafından gönderilen 317'lilerden Malatyalı Mah-

mud Bedri Bey'in gelişinde hiç kimse ile temasına meydan verilmeyerek [M. Kemal ile] bizzat görüşülmesi ve neticenin özel olarak bildirilmesi gereklidir."¹²

Telgraftan anlaşıldığı kadarıyla Malatyalı Mahmud Bedri, Mustafa Kemal önderliğinde gelişen Anadolu Hareketi içerisinde binbaşı rütbesiyle yer almıştır. Malatyalı Mahmud Bedri'nin yaşamıyla ilgili bildiklerimiz bu kadarla sınırlıdır. Ne yazık ki, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşunu görüp göremediğini, eğer yaşadıysa kurulduktan sonra hangi soyadını aldığını bilemediğimizden yaşamını izlemek zorlaşmıştır.

Yazı Dünyası

Malatyalı Mahmud Bedri; *Veliahd veya Mahkeme-i İstikbal*¹³ ve *Külliyat-ı nefise-Küçük Dikişler*¹⁴ isimli kitapları dışında *Şark*, *Şark ve Kürdistan*, *Kürd Teavün ve Terakki Gazetesi*,¹⁵ *Müjde* ve *Yeni Müjde* gazetelerinde yazılar yazmış ve ayrıca *Kırmızı Kitab* isimli iki ciltlik, risale biçimindeki kitapların yazarıdır.

Şark Gazetesi¹⁶

Malatyalı Bedri'nin *Şark* gazetesindeki tek yazısı, "Paris'ten gelen Malatyalı Yüzbaşı Bedri" imzasıyla yayınlanmıştır. İmzasına bakılırsa, Bedri Bey'in makale tarihinden evvel Paris'te yüzbaşı rütbesiyle sürgün olduğu kesinleşmiş olmalı. Dolayısıyla Malatyalı Bedri'nin, dönemin birçok Kürt aydını gibi İttihad ve Terakki kökenli olduğu kendi ağzından tescillenmiş oluyor.¹⁷

Şark gazetesinin yayımlanan 31 sayısının (7. sayı bulunamamıştır) tümünde, sadece 10. ve 31. sayılarda Kürtler ve Kürdistan ile ilgili yazıları bulunmaktadır. No. 10'daki *Kürdistan* başlığıyla yayınlanan kısa bir haber yazısıdır ve konusu Hamidiye Alayları'dır.¹⁸ No. 31 deki yazıysa,¹⁹ bir Kürt Kulübü'nün açılacağına dair bir haberdir. Metinde ismi belirtilmese de bahsi geçen bu

1920 TARİHLİ BİR TELGRAFA GÖRE MALATYALI MAHMUD BEDRİ

Mustafa Kemal önderliğinde gelişen Anadolu Hareketi içerisinde binbaşı rütbesiyle yer almıştır.

cemiyet Kürd Teavün ve Terakki Cemiyeti'dir. Kısa bir süre sonra başka bir gazetede de aynı mahiyette (cemiyetin kuruluşuna dair) haberler yayınlanır.²⁰

Hersekli Ahmed Şerif'in sahipliğini ve müdürlüğünü yaptığı *Şark* gazetesinin 31 sayısında (göremediğimiz 7. sayı hariç) Kürtleri ve Kürdistan'ı konu alan sadece iki yazı yayımlamışken, ardından aynı kişinin *Şark ve Kürdistan* ismiyle başka bir gazete yayınlayıp, neredeyse sadece Kürtler ve Kürdistan'la ilgili yazması araştırılması gereken bir konudur. Bu iki gazetenin birbirinin devamı olma ihtimali de yoktur. İki gazetenin sadece zamanları uyuşmaktadır. *Şark*'ın son sayısı (19 Eylül 1908) ile *Şark ve Kürdistan*'ın ilk sayısı (20 Kasım 1908) arasında iki aylık bir süre vardır.

Şark ve Kürdistan Gazetesi²¹

Şark ve Kürdistan gazetesinin görebildiğimiz birinci²², ikinci²³, beşinci²⁴ sayılarında Malatyalı Bedri'nin yazıları mevcuttur. *Şark ve Kürdistan*, çoğunlukla ismine uygun olarak Kürtler ve bulundukları coğrafya olan Osmanlı'nın Şark'ıyla ilgili yazılar yazmasına rağmen yine de eleştirilerden kurtulamamıştır. *Revu du Monde Musulman* (1909, VII, No. 1-2) dergisinden aktaran Celîlê Celîl²⁵ şöyle bir not düşmektedir:

"Bu dergiye göre (*Revu du Monde Musulman*), *Şark ve Kürdistan* gazetesi yayıncıları Hersekli Ahmet Şerif, Malatyalı Bedri ve Hersekli İsmail, salt dini propagandayı amaçlamış ve hiçbir şekilde Kürt hareketiyle ilişki kurmamışlardır."

Aynı yaklaşımı "bunun, İttihad ve Terakki'nin etkisinde ve dindar bir gazete olduğunu sanıyorum" diyen Naci Kutlay'da desteklemektedir. Naci Kutlay'ın, değişik kaynaklarda görebildiği kadarıyla *Şark ve Kürdistan*'da "Meşrutiyet'i öven bölümler az değildir". Rohat Alakom'a göre ise; "İstanbul'da çıkan Kürtçe dergi ve gazeteler belli bir örgüt tarafından çıkarılırken, *Şark ve Kürdistan Gazetesi*'nin hangi Kürt örgütü tarafından çıkarıldığı henüz açıklık kazanmamıştır."²⁶

Şark ve Kürdistan gazetesinin, siyasal İslamı kendisine politik ifade aracı olarak kullananların bir kürsüsü olma ihtimali, elbetteki gözden uzak tutulacak bir konu değildir. Muhtevasında medrese kökenlileri barındırmak belki buna bir örnek olarak verilebilir. Nihayetinde, derginin sermu-harrirlerinden Hersekli İsmail, El İslam Cemiyeti'nin aktif üyesi, aynı cemiyetin neşir organı olan *El İslam* gazetesinin mesul-i müdürü idi.²⁷ Hersekli İsmail'in, daha sonra Malatyalı Bedri tarafından yayımlanacak olan *Müjde Gazetesi*'nde de yazılarının çıktığına işaret etmek yerinde olur. Kürt matbuatında yazıları ile her zaman "göze çarpan açık fikirli, hoşgörülü, Kürd Ta'mim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti'nin üyesi"²⁸ Bediüzzaman Said-i Kurdi ise İstanbul'daki Kürtler arasında medrese geleneğini temsil ediyordu.

M. Bedri, çıkardığı tüm gazetelerde *El İslam* yazarlarını veya yazılarını ağırladığına göre; kendisinin bu cemiyetin taraftarı olduğunu düşünmek yanlış olmasa gerektir. Çok daha sonra 21 Haziran 1909 tarihli *Yeni Müjde* gazetesinde El İslam Cemiyeti'nin beyannamesinden 100 adet dağıtıldığı haberi Bitlis'ten Abdalbaki imzasıyla

Şark Gazetesi'nin 1 nolu sayısı.

ŞARK GAZETESİ

HERSEKLİ AHMED ŞERİF'İN SAHİPLİĞİNİ VE MÜDÜRLÜĞÜNÜ

yaptığı *Şark* gazetesinin Kürtleri ve Kürdistan'ı konu alan sadece iki yazı yayımlar.

duyurulacaktır. *El İslam Gazetesi*'nin yazarlarından Hersekli İsmail ve Hayret aynı zamanda *Sada-ı Hak* gazetesinde de sorumluluk almış ve yazılar yazmışlardır.²⁹

Şark ve Kürdistan gazetesinin İttihad ve Terakki'nin etkisinde olduğu fikrine karşı çıkmak zor görünmektedir. Nitekim benzer tartışmalar *Kürdistan* gazetesi için de yapılmıştır, yapılmaktadır.³⁰ Unutmamak gerekir ki, M. Bedri ve Ahmed Şerif yazılarında her ne kadar İttihad ve Terakki'yi eleştirmiş olsalar da, nihayetinde İttihad ve Terakki kökenlidirler.

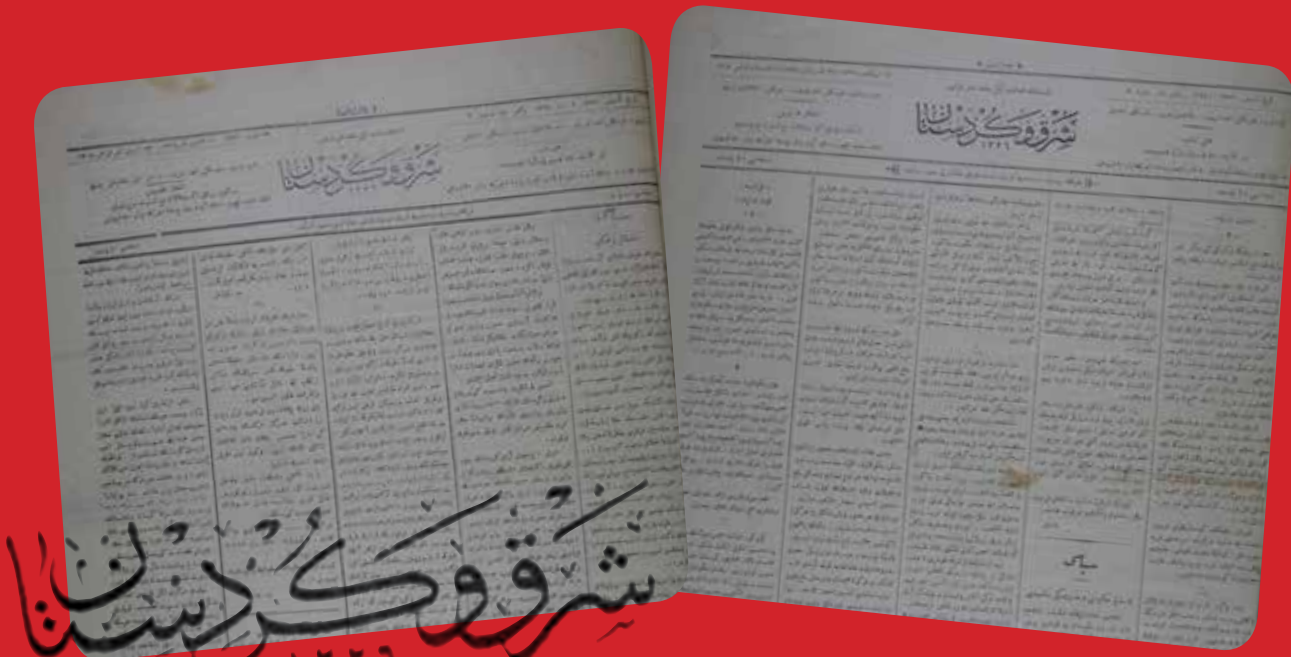
Müjde Gazetesi³¹

Malatyalı Bedri'nin sahib ve müdürlüğünü yapmış olduğu bir diğer gazete *Müjde* gazetesidir. *Müjde*, çıkışını şöyle dile getirmiştir:

“ (...) Sanırsınız ki *Müjde* milletimizin hikmetlerine bedel temiz yüreklerde, güzel kalblerde kendisini barındıracak. Müteşebbislerini söndürecektir. Sade yazılmasına çalışan *Müjde*; Osmanlı entelijası ve yöneticileri arasında kazanaçağı mevki'i görerek, o nimete yakışacağını bile bile kendisini takdim ediyor (...) *Müjde*, Millet'in nezdinde hüsn-i kabul olma temennisiyle bugün vatanın matbu'atı arasına karışıyor. Tevfik-hadi rehber olsun”³²

On birsayı³³ çıktığını sandığımız *Müjde* gazetesi daha sonra *Yeni Müjde* adıyla tekrar çıkmıştır. *Müjde*'nin görebildiğimiz sayılarında (1-8,10) dikkat çeken önemli nokta, yazıların genel olarak imzasız olması; daha çok dış politika, haber / yorumlarına ağırlık vermesidir. Gazetede çok az imzalı yazı yayımlanmıştır. Önceki dönemlerde Kürtlerle ilgili yazılar yazan M. Bedri' nin yavaş yavaş bu ilgiden uzaklaştığını, Osmanlı-Kürt aydın kimliğinde Osmanlılığı ağırlık vermeye başladığı görülmektedir.

Müjde gazetesinin neşriyle ilgili 28 Aralık 1908 tarihinde yapılan resmi yazışmalarda³⁴ Bedri Bey'e, Mühendis Bedri Bey diye hitap edilmekte ve kendisinin “Osmanlı” muharrirlerinden olduğu da belirtilmektedir. Belgede geçen Osmanlı yazarlarından tanımlamasında kastın ne olduğunu tam olarak netleştiremedik: Acaba Mühendis Bedri Bey; Osmanlı gazetecisi midir yoksa Osmanlı adlı bir gazetenin muhabiri midir?³⁵ 2 yıl kadar sonra bir başka yazışma da ise “Tasvir-i Efkâr'dan Mühendis Bedri Bey” tabiri kullanılmaktadır.³⁶ Dolayısıyla Bedri Bey'in, yukarıda zikrettiğimiz gazeteler dışında *Osmanlı* ve *Tasvir-i Efkâr*'da da çalışmış olduğu sonucuna ulaşmaktayız.

Şark ve Kürdistan Gazetesi'nin 2 ve 5 nolu sayıları.

ŞARK VE KÜRDİSTAN GAZETESİ

DERGİNİN YAZALARI DERGİYİ siyasal İslamı kendisine politik ifade aracı olarak kullananların bir kürsüsü olmaları gözden kaçmamaktadır.

Müjde
Gazetes'i'nin 3.
sayısı.

Yeni Müjde Gazetesi³⁷

“Müjde muntazamen yeni ve eski abonmanlara gönderilmektedir. Abone ismine gönderilmesi-ne rağmen Müjde’imizi alamayanlar atfen adresleriyle idaremize müraca’at buyursunlar (metni

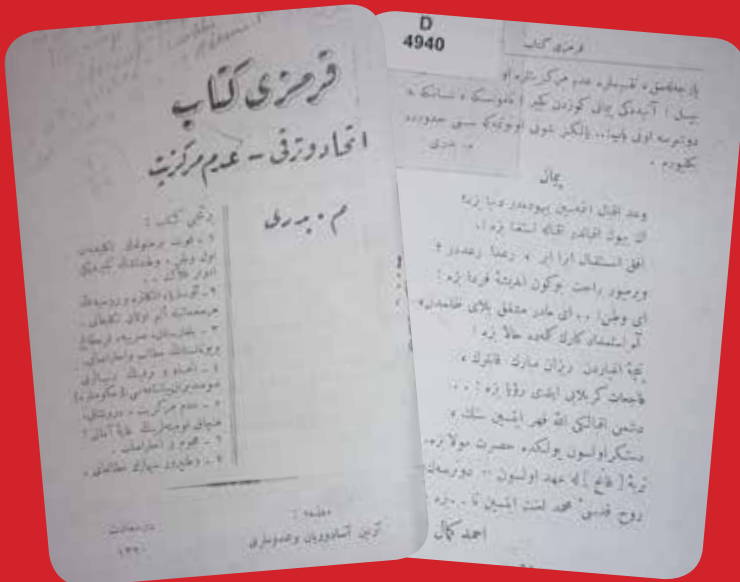
M. Bedri ve Ahmed Şerif yazılarında her ne kadar İttihad ve Terakki’yi eleştirmiş olsalar da, nihayetinde İttihad ve Terakki kökenlidirler.

sadeleştirdim)”³⁸ şeklindeki beyanatta da görüldüğü gibi Yeni Müjde gazetesi, Müjde gazetesi’nin devamıdır. Dikkat edilecek olursa Malatyalı Bedri, yeni gazetesini eski ismiyle yazmıştır.

Gazete eskisinden farklı olarak şekil değiştirmiş, ebatını küçültmüş sayfa sayısını artırmıştır. Yazılar tıpkı eskisi gibi genel olarak imzasız çıkmıştır. Yeni Müjde’nin 5. sayısında toplam olarak (Müjde imzalı yazılar hariç) iki şahsa ait imza bulunmaktadır, bunlar: Bitlis’ten Abdalbaki ve Diyarbakirli Ahmed Ramzi.³⁹

Yeni Müjde Gazetesi’ndeki yazılara örnek verecek olursak: “Kürd Vatandaşlar”⁴⁰, “Hükümet-i Milliye ve Müjde” (imzasız),⁴¹ “Bitlis’ten Mektub: Erbabı Gayrete Teşekkür” (Bitlis’ten Abdalbaki)”, “Kürd Kardeşlerime Açık Mektub” (Yazının Malatyalı Bedri’ye ait olduğunu sanıyoruz), “İlanlar”.

MALATYALI BEDRİ, POLİTİK ÇİZGİSİNİ YANSITAN KIRMIZI KİTAP İSİMLİ İKİ CİLTİK, RİSALEYİ ANDIRAN BİR KİTAP YAYINLAMIŞTIR.

CİLD 1

İTTİHAT VE TERAKKİ - ADEM-İ MERKEZİYET⁴². BİRİNCİ KIRMIZI KİTAP⁴³

M. Bedri
Kapaktan

- 1-Kont Birhatıldın(?) teklifinden evvel Vatan: Vatandaşın geçirdiği advar-ı felaket (imzasız).
- 2-Avusturya, İngiltere ve Rusya’nın her safahatıyla elim olan teklifatı (imzasız).
- 3-Bulgaristan, Serbiya, Karadağ ve Yunanistan’ın mutalib ve ihtirasatı (imzasız).
- 4-İttihat ve Terakki’nin dünyaları susturan beyannamesi: (Hükümetlere) (imzasız).
- 5-Adem-i Merkezîyet, Duruşak, Hınçak Komiteleri’nin gaye-i ameli? (imzasız)
- 6-Hücum ve ihtirasat (imzasız)
- 7-Vatanperver simaların mütalaâtı.⁴⁴

Kırmızı Kitab

Malatyalı Bedri, politik çizgisini yansıtan *Kırmızı Kitab* isimli iki ciltlik, risaleyi andıran bir kitap yayınlamıştır. *Kırmızı Kitab*'ların her iki cildinin kapağındaki bölümleriyle, içindeki bölümler aynı değildir (Bkz aşağıda bulunan kutularda detaylı bilgi verilmiştir).

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu duruma çareler arayan birçok genç Osmanlı subayı gibi yaşamı sürgünlerde geçen Malatyalı Bedri; politik olarak Osmanlılık çizgisinden ayrılmamıştır.

Kürtlüğü; Osmanlıcılık ekseninde kendini ifade edebilmenin bir aracı olarak görmüş, yıkılmaya yüz tutan imparatorluğun kurtarılması yönünde bir köşesinden de Kürt kavminin tutması gerektiği fikrini savunmuş ve bunun içinde Kürtlerin modern dünyaya ancak ve ancak eğitim konusuna ağırlık vererek katılabileceklerini belirtmiştir. Kendisinin bu yönde gelişen düşüncesi aslında dönemin Kürt aydınlarının düşüncelerinden farklı değildir. Örneğin aynı dönemlerde yayınlanan *Jîn ve Rojî Kurd* gibi Kürt gazetele-

rinde eğitime ağırlık veren yazılar sürekli göze çarpmaktadır. Kürt matbu'atından İsmail Hakkı Baban, Said'i Kurdi ve Mithad Mikdat'ın yazılarıyla Malatyalı Bedri'nin gazetelerinde misafir edilmeleri tesadüf değildir. Aynı şekilde kendisi de *Kürd Teavün ve Terakki Gazetesi*'nde seri makaleler yazmıştır.

Yazılarının hemen hepsi döneminin siyasi olaylarıyla biçimlenmiştir. Osmanlıdan bağımsız bir Kürt kimliğini vurgulamayan Malatyalı Bedri, bu çizgisini her zaman korumuştur diyebiliriz. Belki de bundan dolayı daha sonraları gelişen bağımsız Kürdistan eylemselliklerinde adı görülmemektedir.

Bu çalışmam ile hakkında bugüne kadar sadece birkaç makalesi dışında hiçbir bilgiye sahip olmadığımız Malatyalı Bedri'nin yaşamına ilişkin, biyografi denemesi yapmaya çalıştık. Yaşamında ve yazı dünyasında hala aydınlatılmayı bekleyen karanlık noktalar olan, II. Meşrutiyet döneminin bu önemli simasının çok daha ayrıntılı olarak araştırılması gerekmektedir.

Dr. Murat ISSI,
Panteion Üniversitesi Siyaset Bilimi
ve Tarih Bölümü, Yakınçağ Tarihi
Araştırmalar Merkezi

CİLD 2

ZAMANIN SİYAHA BOYADIĞI İKİNCİ KIRMIZI KİTAP⁴⁵

Kapakta⁴⁶:

1. Mahkeme-i İstikbal: Yıldız servet-i nâ-meşru'unu vesaikiye ta'rif eder (Kabl el İnkılab Mısır'da ta'b olunmuştur).
 2. Müttegallibe: Tevhid-i Anasır hakkında ictimai mühim bir eser.
 3. İctimai derdlerimiz analar ve ana mektepleri. Terbiye-i etfale ve a'ile mu'aşeretine dairdir.
 4. Birinci Kırmızı Kitab: İttihad ve Terakki - Âdem-i merkezîyet ile Balkanlar siyasetinin vesaikini ve esbab-ı ihtilafımızı gösterir meşahir-i erbab-ı kalemin mütalaât-ı mevsukasını muhtevidir.
 5. İkinci Kırmızı Kitab ve harbin töhmeti: Mühimdir.
- Birinci Kitab'ın aksine İkinci Kitab'ta Şeyh Muhsun-i Fani, Ali Kemal, Nazım, Beşir Fu'ad, Ahmed Kemal, M. Bedri imzalı yazılar bulunmaktadır. Tıpkı Birincisi gibi, İkinci Kırmızı Kitab'ın sonunda da M. Bedri kısa bir yazı yazmıştır ve bu yazıda, Üçüncü Kırmızı Kitab'ın müjdesini vermektedir.⁴⁷

DİPNOTLAR

- * Murat Issı, "Bir Osmanlı Kürt Aydını Malatyalı Bedri", *Toplumsal Tarih*, no. 212, Ağustos 2011, s. 30-37'de yayınlanmış makalenin yeniden gözden geçirilmiş halidir.
- 1 Malmısanij, *Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti ve Gazetesi*, Avesta yayınları, İstanbul 1999, s. 102-104. Fatih Ünal, II.Meşrutiyet, Ulusçuluk ve Kürt Ayrıllık Hareketi, *Doğu Batı*, no. 46, s. 69-107
- 2 DH. SAİD. 177/97. Sicill-i ahval. Bu ve başka bazı belgelere dikkatimi çeken ve transkripsiyonuna yardım eden Doç. Dr. Candan Badem'e teşekkür ederim.
- 3 Paris'ten gelen Malatyalı yüzbaşı Bedri, "İsabet", *Şark*, No. 26, 16 Şa'ban 1326 / 1 Eylül 1324 / 14 Eylül 1908, s. 2
- 4 Bu konudaki bilgilerimizin şu kaynağa dayanmaktadır: Kazım Çeçen, *İstanbul Teknik Üniversitesi'nin Kısa Tarihçesi*, İTÜ Bilim ve Teknoloji Tarihi Araştırma Merkezi Yayın No: 7, İstanbul 1990 ve <http://www.arsiv.itu.edu.tr/tarihce/3335.htm>
- 5 Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra İstanbul Teknik Üniversitesi olarak anılacak olan bu okulun kayıtlarında mezun olmuş üç tane Bedri vardır, lakin aralarında *Malatyalı Mahmud Bedri* yoktur. "Dersaadet doğumlu Bedri Efendi: doğum tarihi 1319, babasının adı Hacı İbrahim Efendi. Ali Bedri Efendi: doğum tarihi 1926, babasının adı Ahmet Nazif Efendi. Münir Bedri Efendi: doğum tarihi 1927, babasının adı Abidin Efendi'dir." Bu bilgiler için İTÜ Arşiv Müdürü sayın Nilden Yiğit'e tekrar teşekkür ederim.
- 6 Sudan'da görevli olarak bulunuşu herhalde bu tarihlere denk gelmektedir. Bkz: M. Bedri, "Kürdler ve Asrî İctima-i ", *Şark ve Kürdistan*, No 2 (29 Şevval 1326 / 24 Kasım 1908), s. 2
- 7 Paris'ten gelen Malatyalı yüzbaşı Bedri, "İsabet", *Şark*, No. 26, 16 Şa'ban 1326 / 1 Eylül 1324 / 14 Eylül 1908, s. 2
- 8 BOA. DH.EUM.MH. 1-14 ve DH. SAİD. 177/97.
- 9 BOA. DH.EUM.MH. 1-108

- 10 BOA. DH.UMVM. 58-57
- 11 BOA. DH.UMVM. 58-53; DH.UMVM. 58-56; DH.UMVM. 58-57; DH.ŞFR. 48-4; DH.ŞFR. 48-5
- 12 Atatürk'ün Bütün Eserleri, cilt 9, Kaynak yayınları, İstanbul 2002, s. 88.
- 13 DH. SAİD. 177/97. Bahsi geçen bu yayını/yayınları ne yazık ki bulamadık. Sicili Ahval'de yazıldığı biçimiyle bu cümle iki kitaba eşdeğerdir. Yani *Veliahd ve Mahkeme-i İstikbal*. Matba'a hatası olduğunu düşünerek, tek bir kitap olma ihtimalini de gözardı etmemek gerekmektedir. Aşağıda ayrıntılı bir şekilde belirtileceği üzere; *İkinci Kırmızı Kitab*'ın içindekiler bölümünde şöyle denmektedir: *Mahkeme-i İstikbal: Yıldız servet-i nâ-meşru'unu vesaikiye ta'rif eder (Kabl el İnkılab Mısır'da ta'b olunmuştur)*. Dolayısıyla M. Bedri; "Yıldız sarayının meşru olmayan" diye nitelendirdiği servetlerini belgelerle anlattığı *İstikbal Mahkemesi* aldı bu kitabı, Mısır'da sürgündeyken yazmıştır.
- 14 Azize Haydar - M. Bedri, *Külliyyat-ı Nefise – Küçük Dikişler*, Ebüzziya Matbaası, 1329, Kostantiniye, 64 sayfa. Bol şekilli, dikiş eğitimi veren bu eserde M. Bedri hakkında bilgi bulunmamaktadır. Dolayısıyla M. Bedri imzasının Mahmud Bedri'ye ait olup olmadığı konusunda emin değiliz. Lakin, kitap her yerde *Azize Haydar* adına kaydolmuşken kapakta M. Bedri'nin de ismi bulunmaktadır. Mümkündür ki M. Bedri, mühendislik mesleğini burada çizimlerde icra etmiştir. Kitap, Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Kütüphanesi'nde 231637 no ile kayıtlıdır.
- 15 Bedri, "Kürdler ve Şecaat-ı Akvam", *Kürd Teavün ve Terakki Gazetesi*, no. 1, 22 Teşrinisani 1324 / 11 Zilkade 1326 / 5 Aralık 1908. Bedri, "Kürdler ve Şecaat-ı Akvam", *Kürd Teavün ve Terakki Gazetesi*, no. 2, 29 Teşrinisani 1324 / 18 Zilkade 1326 / 12 Aralık 1908. Malatyalı Bedri, "Kürdler ve Şecaat-ı Akvam", *Kürd Teavün ve Terakki Gazetesi*, no. 6, 27 Kanunuevvel 1324 / 17 Zilhicce 1326 / 9 Ocak 1909. Yazı,

- 6.sayıda devamı var diye belirtilmiş olmasına rağmen diğer sayılarda devamı bulunmamaktadır. Her üç makalenin Türkçe tercümesi için bkz: M. Emin Bozarslan (editör-çevirmen), *Kürd Teavün ve Terakki Gazetesi 1908-1909*, Weşanxana Deng, Uppsala 1998, s. 53, 118, 314-315.
- 16 *Şark*, "Menafi-i Osmaniyyeye hadim yevmi Türk gazetesi-dir", no. 1, 22 Receb 1326 / 7 Ağustos 1324 / 20 Ağustos 1908, Sahib-i imtiyaz ve müdür-i mesul: Hersekli Ahmed Şerif, sermuharri Mus-tafa Fahri, İstanbul. Adres: Bab-ı Âli caddesinde Reşid Efendi hanında 38 numrolu Kasbar matba'ası. Son dört sayıda (28-31) sermuharri ve gazetenin isminin yanındaki cümle değişmiştir. Sermuharri: *Ali Seydi*, "Hergün sabahları neşr olunur siyasi, ilmi ve ticari Türk gazetesidir". *Şark*, (Menafi-i Osmaniyyeye hadim yevmi Türk gazetesidir).
- 17 Paris'ten gelen Malatyalı yüzbaşı Bedri, "İsabet", *Şark*, no. 26, 16 Şa'ban 1326 / 1 Eylül 1324 / 14 Eylül 1908, s. 2
- 18 *Şark*, "Kürdistan", no. 10, 2 Şaban 1326 / 16 Ağustos 1324 / 1908, s. 4. Bu yazı *Feyz-i Hürriyet* adlı gazetede *Anadolu'da Kürdler ve Hamidiye Alayları* başlığıyla yayınlanan yazıya cevaben yazılmıştır.
- 19 *Şark*, "Re'is-i Ekrad'ın Teşebbüsat-ı Münasebeti", no. 31, 6 Eylül 1324 / 19 Eylül 1908, s. 4
- 20 "Kürdler", *Sada-i Hak*, (Menf-i İslamiye ve Osmaniyyeye hadim yevm-i neşr olunur. Ceride-i İlmiye ve siyasiyedir), no. 7, 27 Ağustos 1324 / 13 Şa'ban 1326, s. 3.
- 21 *Şark ve Kürdistan* (Şarkın vaziyet-i siyasiyesiyle garbın insaniyete karşı şaibelerini musavver gazetedir), no:1, (19 Teşrin-i sani 1908 / 25 Şevval 1326 / 1908), Pençsembe, İstanbul. Müdür-i mesul: Hersekli Ahmed Şerif, Muharriri: Malatyalı Bedri. Mahal adresi: Nur Osmaniyyede 49 numrolu dairede mahsudur.
- 22 *Şark ve Kürdistan*, no.1 (25 Şevval 1326 / 20 Kasım 1908). imzasız başyazı: "İfade-i mahsusi", M. Bedri: "Kürdler ve Kürdistan" (bu makale

- Malmısanij tarafından günümüz Türkçesinde yayınlanmıştır. Bkz: Malmısanij, *Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti ve Gazetesi*, s. 103-104), Bedri: "Mülkte tefrika taraftarları-na", Hersekli İsmail: "Konferans ve Netice-i muhtemel", Şerif: "Muahedat" (Yazılarında çoğu zaman Şerif imzasını kullanan Osmanlı Stockholm elçisi Kürt Şerif Paşa ile karıştırmamak gerekir. Buradaki, *Şark ve Kürdistan* gazetesinde kendi ismiyle hiçbir yazısı bulunmayan Hersekli Ahmed Şerif'tir), Mela Se'ide Meşhur: "Kürdler yine muhtaçtır", Topçu Yüzbaşı Ali Vafı: "Vasiyet-i Nakliye: Hamiyet-i Milli", *Şark ve Kürdistan*: "Bedirhanzadeler", imzasız: "Bosna-Hersek'te Katoliklerin müslümanlara saldırısı", imzasız: "Bosna-Hersek'te", imzasız: "Çin'de", imzasız: "Girid meselesi", Hersekli İsmail: "Avusturya Hükümeti", imzasız: "Trabzon'dan". Bu sayı için ayrıca bkz: Malmısanij & Mahmud Lewendî, *Li Kurdistana Bakur û li Tirkîyê Rojnameriya Kurdî (1908-1992)*, Özge yayınları, Ankara 1992, s. 29-31.
- 23 *Şark ve Kürdistan*, no 2 (29 Şevval 1326 / 24 Kasım 1908): Ahmed Cemil: "Şark ve Kürdistan Heyet-i Muhterem Tesi-siyesine", M. Bedri: "İnsanlar ve Tahakküm", M. Bedri: İsimli bir makale, M. Bedri: "Kürdler ve Asrî İctima-i ", M. Bedri: "Şark ile Garb", B. Uzun: "Türkler ne adla çıktı? Ne oldular?", Hersekli İsmail: Başlıksız bir makale, Sami: "Müderis Kemalât Âmin", Sinoblu Mustafa: "Sırp milli meselesi", Diyarbekir Mukavvelat-ı Muharriri Âmir Âdil: "Kürdistan mecraları-Temenni-i İslahat", Hersekli Şerif: "Bosna'da hicret", Hersekli Şerif: "Tahdis ve Bulgaristan".
- 24 *Şark ve Kürdistan*, no. 5 (11 Zilkade 1326 / 5 Aralık 1908): Hersekli İsmail: "Avusturya hükümeti ve hakkımızdaki maksadı", Hersekli İsmail: "Sırbistan Veliahdı, Bosna-Hersek meselesi", Bedri: "Medeniyet-i Şarkıyye-3" (Bu yazı herhalde 3. sayıdan itibaren başlayan bir seri yazının devamıdır.), Bedri: "Fransa:

- Kuvvet ne yapmaz? I-II-III", Bediüzzaman Mela Said-i Kurdi: "Kürd Alemi", Manastır'da Vatan gazetesi'nden iki sütunluk bir yazı, (imzasız) "Hakkı beyin mebusanlığı", (imzasız) "Avusturya ve Gazetemiz", (imzasız) "İstanbul gazetesi ve Şevab neşriyatı", (imzasız) "Taşlıca, Yeni Pazar ve havallisi", (imzasız) "Zavallı Kürdlerle Ermeni vatandaşlar"
- 25 Celile Celil, *Kürt Aydınlanması*, Avesta yayınları, İstanbul 2001, s. 62
- 26 Rohat Alakom, *Eski İstanbul Kürtleri(1453-1925)*, Avesta Yayınları, İstanbul 1998, s. 107. Naci Kutlay, *İttihat-Terakki ve Kürtler*, Weşanxana Vejın, Stockholm 1990, s. 54. Yazar, Said-i Kurdi'nin de "Kürdler Yine Muhtaktır" adlı bir yazısının *Şark ve Kürdistan*'ın birinci sayısında yayınlandığını söyler. Görebildiğimiz kadarıyla 5. sayıda da Bediüzzaman Mela Said-i Kurdi imzasıyla başka bir yazı daha bulunmaktadır. Bediüzzaman Mela Said-i Kurdi, "Kürd Alemi", *Şark ve Kürdistan*, no. 5 (11 Zilkade 1326 / 22 Teşirinisani 1324 / 5 Kanunievvel 1908), s. 3
- 27 *El İslam*, "El İslam Cemiyeti'nin ceridesidir", no. 1, 21 Mart 1325/ 3 Nisan 1909. Gazetenin birinci sayısındaki imzalar şöyledir: El İslam Cemiyeti: "İl İslam Cemiyeti", Hayret: "Kati'i", Â. Âtuf: "Cemiyet teşkili iyi mi? Fena mı?", Rasim: "El İslam", M.Mikdat: "Din, Terakkiye man'a mı?", Hersekli İsmail: "İcmali Siyasi", Hayret: "Galib Dede Merhumu-şiiir", Bir Hadime Nacizasalim: "El İslam"- "İttihad" (matba'a hatası olarak metinde İttihaf yazılmıştır. M. I.), İmzasız: "Sebeb-i Tehdidimiz", M. Âzat: "Taassub". Yazarlardan tek bir yazısı olan M. Mikdat'ın; Kürt düşünür Mithad Mikdat Bedirhan olma ihtimali yüksektir. Nihayetinde *Şark ve Kürdistan* gazetesi 1. sayısında Bedirhanzadeleri *Kürdistan* gazetesini çıkarmalarından ötürü selamlamış ve yazarlarını davet etmişlerdir.
- 28 Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt 2, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s. 215
- 29 *Sada-i Hak*, no. 6, 26 Ağustos 1324 / 12 Şa'ban 1326, s. 4.
- 30 Bu konudaki tartışmalar için bkz: Malmisanij, *Abdurrahman Bedirhan ve İlk Kürt Gazetesi Kurdistan*, Spanga 1992, s. 12-14 (ve genişletilmiş ikinci baskısı Malmisanij, *İlk Kürt Gazetesi Kurdistan*'ı yayımlayan Abdurrahman Bedirhan (1868-1936), Vate, İstanbul 2009, s. 13-22). Ayrıca Şerif Mardin, *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908*, İletişim yayınları, İstanbul 2002 s. 151. Naci Kutlay, *İttihat-Terakki ve Kürtler*, Weşanxana Vejın, Stockholm 1990, s. 33-39.
- 31 *Müjde* (Türkiyat-ı âl vatana a'id her türlü âsar derc edilir), no.1, 18 Kanunievvel 1324, İstanbul, Sahib-i ve müdürü: Malatyalı Bedri, Selanik matba'ası, Mahal İdaresi: Nur Osmanîye'de 49 numaralı daire hususidir. Her sayısı 2 yaprak 4 sayfa, (41x59) ebadlarında çıkmıştır.
- 32 Dipnot ister. Metin yazar tarafından sadeleştirilmiştir.
- 33 Bkz. Hasan Duman, *Başlangıcından Harf Devrimine Kadar Osmanlı-Türk Süreli Yayınlar ve Gazeteler Bibliyografyası ve Toplu Katalağı, 1828-1928*, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, 3 cilt, Ankara 2000, s. 631
- 34 BOA.ZB. 329-53; DH.MKT. 2694-35.
- 35 Bilindiği gibi 1880'den 1911'e kadar 6 adet *Osmanlı* adında gazete neşredilmiştir. Bkz. Hasan Duman, s. 659-661. *Şark* gazetesi'ne yazdığı yazıda Paris'te bulunduğunu belirtmesinden dolayı, adı geçen *Osmanlı* gazetesi'nin İttihad ve Terakki Paris Şubesi'nin çıkardığı *Osmanlı* gazetesi olma ihtimali yüksektir.
- 36 BOA. DH.EUM.MH. 1-14
- 37 *Yeni Müjde*, no. 5, 8 Haziran 1325/21 Haziran 1909, İstanbul, Birinci sene, sahib-i imtiyaz: M.Bedri, İdarehanesi Cihan Kütüphanesidir. Bab-ı Ali caddesinde numro 23. *Yeni Müjde* gazetesinin ne yazık ki görebildiğimiz tek sayısı budur. *Yeni Müjde*, *Müjde*'den farklı olarak 4 yaprak 8 sayfa, (18,5x25) ebadlarında çıkmıştır.
- 38 *Yeni Müjde*, no. 5, s. 2
- 39 *Diyarbakirli Ahmed Ramiz* yazılacağına ismin matba'a hatası sonucu *Ramzi* yazıldığı aşıkardır. *Diyarbakirli Kürdizade Ahmed Ramiz*, İstanbul'da bulunan *Kütüphane-i İctihad*'ın sahibiydi. *Abdullah Cevdet*'in aynı adla çıkardığı dergiyi karıştırmamak gerekir. 1878 Diyarbakir-Lice doğumlu olan *Ahmed Ramiz* hakkında bkz: Rohat Alakom, *Eski İstanbul Kürtleri(1453-1925)*, Avesta Yayınları, İstanbul 1998, s. 110. Malmisanij, *Kürt Talebe-Hêvî Cemiyeti / İlk Legal Kürt Öğrenci Derneği*, Avesta Yayınları, İstanbul 2002, s. 56-57. Naci Kutlay, *İttihat-Terakki ve Kürtler*, Weşanxana Vejın, Stockholm 1990, s. 38
- 40 *Yeni Müjde*, no 5, s. 2. Yazıda bahsi geçen resim, *Yeni Müjde*'nin 5. sayısının kapak resmidir. Bu resmin altındaki yazılar ne yazık ki okunamayacak kadar siliktirler. Okunabildiği kadarıyla: (Üst sırada) *Zati*, *Ali Remo Ağa*, *Mahmud.. Ağa*, *Emir Ağa vesaire* (alt sırada) *Re'isi Ekradın Hükümet-i Meşrutîye suret-i selamları*.
- 41 *Müjde* gazetesinin niçin günlük olarak çıkmadığını anlatan kısa bir yazı. Bu yazıda sürekli birinci tekil şahıs kullanılmıştır. Yazının *Malatyalı Bedri*'ye ait olduğunu sanıyoruz.
- 42 Kitabın içindeki bölümler: "İttihad ve Terakki'yle Adem-i Merkeziyet" (imzasız), s. 3-18 "...." (okunamadı-imzasız), s. 19-40. "Biz bize bizim için", s. 41-44. "Kırmızı Kitab heyet-i muharrirîyesi namına" (imza: M. Bedri), s. 44-62. "Netice" (imza: M. Bedri), s. 63-64. "Peyman" (imza: Ahmed Kemal-şiiir), s. 64.
- 43 M. Bedri, *Kırmızı Kitab* (birinci kitab), İttihad ve Terakki - Adem-i Merkeziyet, Dersaadet 1330, Matbu'at: Artin Asadur-yan ve mahdumeleri. Kitap 64 sayfadır.
- 44 İçinde değişik şahsiyetlerin, yerli ve yabancı birçok örgüt ve gazetenin bulunduğu, toplamında 48 imzalı tek yazıdır. "Suret-i Mektub" alt başlığının altında "Kırmızı Kitab heyet-i muharrirîyesi namına M. Bedri" imzasından sonra imzası bulunanlar şu soruya cevap vermişlerdir: "Su'âl: Adem-i Merkeziyet hakkındaki mütalaât-ı
- hükümaneniz nedir efendim? Hür ve ... tertibesıyla: Ahmed Muhtar Paşa, Ahmed Midhat Efendi, Baban İsmail Hakkı bey, Cemaleddin Efendi, ...Yunus Nadi bey. İttihad ve Terakki, İtilaf ve Hürriyet, ..., İstanbul, İkdam, Tercüman, Tanzimat, ..., La Liberte, Londra Herald, Monitör, Oryantal, ...".
- 45 *Zamanın Siyaha Boyadığı İkinci Kırmızı Kitab*, M. Bedri. Cihan matba'ası, Nasri: Kütüphaneyi Ma'rifet, İstanbul 1329,. Kitap toplam 80 sayfadır. Kitabın basım tarihi matbaa hatası sonucu 1330 yerine 1329 yazılmıştır. Eğer 1329'u doğru olarak kabul edersek; her iki *Kırmızı Kitab*'ın basım tarihlerinin yer değiştirmesi gerekmektedir.
- 46 Kitabın içindeki bölümler (Elimizdeki *Kırmızı Kitab*'ın 11.-15. sayfaları noksandır): "Zamanın Siyaha Boyadığı İkinci Kırmızı Kitab", s. 9. "Şekiller", s. 19-21. "İngiliz Efkar-ı umumiyesi ne yapacak?", s. 21-23. "Bir Medfun veya İngiliz siyasetine bir matem", s. 24-28. "Rusya ve Fransa sefirleri ve İslahat Teklifi", s. 28-30. "Ya devlet başa, ya kuzgunlaşa!" (imza: Şeyh Muhsun-i Fani), s. 31-35. Başlıksız (imza: Ali Kemal), s. 36-48. Başlıksız iki yazı (imza: Nazım), s. 48-51. Başlıksız kısa yazılar, s. 51-55. "Meşale", s. 56-58. "Onlar ölmüştü ve Onlar biliyordu", s. 58-62. "Beran-je- Kanunu yazmak pek münasiptir ve tercümesi" (imza: Beşir Fu'ad), s. 62-65. "Meclis-i Kebir-i Meşveret", s. 65-68. "Rapordan", s. 69-76. "Gayr-ı Gâh (imza: Ahmed Kemal -şiiir), s. 76-80.
- 47 M.Bedri, *İkinci Kırmızı Kitab*, s. 80. 19 Zilkade 1333(H) / 15 Eylül 1331(R) / 28 Eylül 1915 tarihli BOA. DH.EUM.5.Şb. 17-24 nolu belgede; *İtilaf devletleriyle Osmanlı Devleti arasında savaşa sebep olan durum ve olayları açıklayan ve harbin mesuliyetinin itilaf devletlerine ait olduğunu ispatlayan "Kırmızı Kitab"ın basımının sona ermek üzere olduğu belirtilmesine rağmen ne yazık ki Üçüncü Kırmızı Kitab'ın (piyasaya sürülmüşse eğer) nerede olduğunu tespit edemedik.*